

УДК 347.122

О.І. ЧЕПИС, Ужгородський національний університет

ЗАКОННИЙ ІНТЕРЕС ЯК КАТЕГОРІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Ключові слова: законний інтерес, охоронюваний законом інтерес, захист інтересу, суб'єктивне право, охорона інтересу

У текстах правових норм цивільного права досить часто поняття “інтерес” згадується у вигляді “законних інтересів” та “охоронюваних законом інтересів” або просто вказівкою на захист відповідного інтересу. Наведемо приклади:

1. “Законом можуть бути встановлені винятки та обмеження в майнових правах інтелектуальної власності за умови, що такі обмеження та винятки не створюють істотних перешкод для нормальної реалізації майнових прав інтелектуальної власності та здійснення законних інтересів суб'єктів цих прав” (тут і далі курсив наш - О.Ч.) (частина 2 статті 424 Цивільного кодексу України) [1].

2. “Умисним банкрутством визнається стійка неплатоспроможність суб'єкта підприємництва, викликана цілеспрямованими діями власника майна або посадової особи суб'єкта підприємництва, якщо це завдало істотної матеріальної шкоди інтересам держави, суспільства або інтересам кредиторів, що охороняються законом” (частина 2 статті 215 Господарського кодексу України) [2].

3. “Загальними засадами цивільного законодавства є ...судовий захист цивільного права та інтересу” (стаття 3 Цивільного кодексу України); або “Кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства (частина 2 статті 15 Цивільного кодексу України) [1].

Деякі автори пропонують розрізняти ці терміни, але робиться це за незрозумілою ознакою формули тексту закону [3, с.188-189].

Саме тому варто підтримати думку М. Матузова, що, склалося так, що законодавець фактично не проводить розмежування між формулами цих юридичних категорій [4, с.135].

В мотивувальній частині рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 р. у справі щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) вказано, що інтерес може бути як охоронюваним законом, правоохоронюваним, законним, так і незаконним, тобто таким, що не захищається ні законом, ні правом, не повинен задовольнятися чи забезпечуватися ними, оскільки такий інтерес спрямований на ущемлення прав і свобод інших фізичних і юридичних осіб, обмежує захищені Конституцією та законами України інтереси суспільства, держави чи “всіх співвітчизників” або не відповідає Конституції чи законам України, загальноновизнаним принципам права. Наголос на “охоронюваності законом” чи законності того чи іншого інтересу законодавець робить не завжди, зважаючи на те, що згадані у законах інтереси не суперечать Конституції України або впливають з її змісту [5].

Таким чином фактично розрізняючи терміни “інтерес”, “законний інтерес”, “охоронюваний законом інтерес” Конституційний Суд України не вказує на обґрунтування формальної відмінності між цими категоріями. Саме тому, перед нами постає завдання знайти цю різницю та вказати на доцільність чи то недоцільність їх застосування у чинному цивільному законодавстві України.

Важливий вклад у розробку проблеми інтересу в праві внесли: С. Алексєєв, С. Братусь, А. Венедиктов, О. Вінник, В. Грибанов, Р. Гукасян, О. Йоффе, Д. Керімов, М. Коркунов, М. Матузов, С. Муромцев, Л. Петражицький, С. Сабікенов, В. Степанян та ін. Разом із тим, більшість науковців з досліджуваної проблематики належать до російської школи права. На сьогоднішній день в Україні категорію інтересу досліджували переважно в господарських правовідносинах, що, на наш по-

гляд, значно звужує теоретичний зміст та практичне значення даного поняття. Саме тому автор намагається розглянути категорію інтересу в цивільних правовідносинах.

В юридичній літературі вказується на тождність понять “охоронюваний законом інтерес” й “законний інтерес” [6, с.157-158]. Потрібно підкреслити, що це питання поставлене у зв'язку із неможливістю охоплення правовим регулюванням всіх інтересів. М. Матузов про це пише: “Закон ставить їх рядом із суб'єктивними правами, з'єднуючи, як правило, союзом “і”. Окремо від прав вони (за рідкісним винятком) вони не вживаються” [4, с.43]. Деякі автори пропонують розрізняти ці терміни, але робиться це по нічого не пояснюючій ознаці формули тексту закону [3, с.45].

На наш погляд, категорії “законні інтереси” й “охоронювані законом інтереси” слід розрізняти як об'єкти правового захисту. У цьому аспекті є два об'єкти правового захисту - суб'єктивні регулятивні права й охоронювані законом інтереси.

Законні інтереси - це інтереси, що, в першу чергу, не суперечать закону. Такими є в тому числі й охоронювані законом інтереси. Але поняття охоронюваних законом інтересів (інтересів, що захищають законом) існує самостійно як об'єкт правового захисту в тих випадках, коли відсутнє власне суб'єктивне право. Останнє означає, що охоронювані законом інтереси здатні бути самостійними об'єктами захисту при відсутності суб'єктивних цивільних прав.

Відповідно до цієї концепції існує дві групи суб'єктивних цивільних прав, що мають охоронну функцію. Перша охоплює права, зміст яких представлено можливістю здійснення односторонніх дій управомоченою особою (самозахист цивільних прав, заходи оперативного впливу). Об'єктом охорони тут є суб'єктивні права [7, с.51]. Відмінна риса - право на охоронні дії реалізується без участі уповноважених державних юридичних органів.

У другу групу входять права, що поляга-

ють у можливості вимагати здійснення певних дій від зобов'язаної особи за допомогою юрисдикційних органів (механізму держави). Ця група становить систему так званих позовних прав. З точки зору способів захисту позовні права поділяються на виконавчі, установчі (про визнання) та перетворювальні (конститутивні) правомочності. Об'єктом захисту в результаті реалізації виконавчих правомочностей виступають суб'єктивні цивільні права й охоронювані законом інтереси. Наприклад, у випадку неправомірного знищення майна власника об'єкта права власності вже немає, отже, немає й суб'єктивного права власності, але власник може захистити свій інтерес у відновленні майнової сфери стягненням з винної особи заподіяних йому збитків. Об'єктом захисту правовідносин в установчих і перетворювальних правомочностях виступають охоронювані законом інтереси, тому що суб'єктивні права є об'єктами визнання (підтвердження) і перетворення, відповідно, об'єктами захисту є інтереси.

В юридичній літературі наводяться різні класифікації поняття законних інтересів. Зазвичай їхніми критеріями є регламентація інтересу правом або згадування інтересу в тексті юридичних норм [8, с.60]. Відповідно до критерію регламентації інтересів правом поняття законних інтересів прийнято поділяти на дві великі групи.

До першої групи належать законні інтереси, реалізація яких урегульована нормами права. Реалізація цих інтересів досягається за допомогою наданих об'єктивним правом правових засобів: за допомогою норм об'єктивного права й суб'єктивних прав, що виникають на їх основі. Таким чином, виходить, що суб'єкт соціальних відносин для реалізації своїх інтересів одержує юридичний службовий інструмент, можна сказати, що інтереси здобувають “правову оболонку”, тим самим реалізація (охорона, захист) інтересів має місце в рамках наданої суб'єктивним правом можливої поведінки управомоченого суб'єкта.

Деякі автори в цій групі законних інтересів виділяють окрему підгрупу інтересів, які прямо названі в текстах правових норм [9, с.71]. Наприклад, стаття 825 Цивільного кодексу України передбачає охорону інтересів сусідів, якщо наймач житла або інші особи, за дії яких він відповідає, після попередження продовжують використовувати житло не за призначенням [1]. Разом із тим, вважаємо, що справедливо розділити твердження Н. Малєїна про те, що не можна в окрему групу виділяти норми, які прямо згадують про інтерес, тому що це занадто формальний критерій, який веде до звуження поняття законних інтересів. Власне кажучи, безпосереднє згадування в нормах права інтересів як об'єкта правового захисту фактично прирівнює їх до суб'єктивних прав [10, с.33].

Дійсно, адже немає різниці, як буде названо в тексті закону засіб правового захисту - право або законний інтерес, тому що встановлення обов'язку дотримуватися майнових і немайнових інтересів осіб, свідчить про наявність у цих осіб саме суб'єктивного права для захисту своїх інтересів. У такому випадку ми маємо справу із самим звичайним суб'єктивним правом. В такому розумінні немає різниці як назвати суб'єктивне право: право або законний інтерес, - у будь-якому варіанті воно буде самим собою, оскільки має ознаки, що становлять сутність суб'єктивного права.

До другої групи належать законні інтереси, які не опосередковані правовими нормами. Виходить, що в цьому випадку мова йде про звичайні фактичні (соціально-економічні) інтереси, які не набули "правову оболонку" у вигляді норм права й виникаючих на їхній основі суб'єктивних прав та обов'язків.

Тут постає логічне запитання: чому такі соціально-економічні інтереси стають юридично значимими й називаються законними? Е. Лукашева пише, що законні інтереси - це "позаправова" або "доправова" категорія, і пояснює це положення тим, що: "інтерес передує правам та обов'язкам"; - але, незважа-

ючи на це, вона відразу зауважує, що інтерес "втілюється не тільки в конкретних правових приписах, але й у загальних принципах права" [11, с.81].

Тут важливо підкреслити, що категорія інтересу, безсумнівно, має безпосереднє юридичне значення. На це вказують, такі обставини. По-перше, категорія інтересу й, звичайно, категорія законних інтересів прямо згадується в законі. По-друге, категорія інтересу, присутня в суспільних відносинах, не може не впливати на формування й розвиток об'єктивного права, а також на виникнення й динаміку суб'єктивного права. У літературі відзначається, що визначення меж категорії законних інтересів конструюється за допомогою негативного визначення. Законні інтереси - це інтереси, що не суперечать нормам права, правопорядку [12, с.59]. "Для того, щоб інтерес був визнаний законним, він повинен бути не протиправним" [13, с.44].

Виходячи з цього, якщо ж визначити поняття законних інтересів за допомогою позитивних ознак, то вийде, що це інтереси, які відповідають букві й духу закону, ці інтереси забезпечуються загальними правовими приписами й основними началами відповідних галузей права. Законні інтереси - "це інтереси до благ, які не гарантовані законом, але й не суперечать йому, а впливають із загального змісту ...законодавства" [12]. "Законні інтереси означають їхню правомірність, легальність із погляду духу, а не букви закону" [14, с.83]. Хоча потрібно виправити останнє положення, тому що інтереси, що відповідають "букві закону", тим більше є законними й правомірними.

Але може бути, у зв'язку з визнанням інтересів законними, вони здобувають якоїсь нової істотної якості? Оскільки норми права та суб'єктивні права що виникають на їхній основі, дають суб'єктам суспільних відносин тільки юридичні засоби для реалізації своїх інтересів, то можна стверджувати, що інтереси, обумовлені як законні інтереси, однаково залишаються тотожні самі собі й не набувають у зв'язку із цим яких-небудь інших

істотних якостей. С. Муромцев з цього питання відзначає: “Власне кажучи, правові відносини залишається тим ж фактичними відносинами” [15, с.18]. Аналогічну думку висловив і Н. Коркунов: “Юридичні відносини є тими ж самими побутовими відносинами, тільки врегульовані юридичними нормами” [16, с.40].

Чим же обумовлене існування поняття законних інтересів другої групи поряд із законними інтересами першої групи, опосередкованими правовими нормами? У літературі багатьма авторами визнається існування трьох основних причин: кількісної, якісної й економічної [12, с.23; 17, с.79-80 та ін.].

Кількісна причина полягає в тому, що не всі інтереси можуть бути опосередковані юридичними нормами. Пояснюється це різноманіттям і широтою суспільних відносин, а отже, і неможливістю охопити всі інтереси юридичною регламентацією, через це правове опосередкування одержують найбільш істотні, суспільно значимі, типові інтереси [17, с.55]. Якби право спробувало регламентувати всі інтереси, то воно представляло б у такому випадку складну і малоприсадибну для практичних цілей систему [18, с.91]. Через культурний, технічний, інформаційний розвиток суспільства деякі відносини застарівають і втрачають своє значення, деякі інтереси не відбиваються в правових нормах з причини неважності законодавця, а для реалізації деяких інтересів ще не створені відповідні умови (способи й засоби реалізації інтересів) [19, с.51]. Взагалі правотворення априорі не може встигати за виникненням нових суспільних відносин, тому поняття законних інтересів пов’язане з неминучими прогалинами в праві [20, с.15-16; 23, с.68].

З цього приводу Я. Ленгер вказує, що “імпульсом” до створення нормативно-правового акта є суспільно значуща проблема, гостра соціальна ситуація, невирішене питання, що має значення для великої кількості людей, для держави в цілому. Тому завданням нормотворення є вчасне та точне реагування адекватними правовими засоба-

ми на гостру ситуацію. Однак, багато потреб та інтересів суспільства й держави так і не набувають свого нормативно-правового закріплення, залишаючись при цьому нереалізованими у відповідних правовідносинах. Підставою цього є низька організація та ефективність нормотворення; слабке реагування держави на запити суспільства, які на сучасному етапі розвитку України перебувають у постійній трансформації [21, с.81-82].

Якісна причина, на думку С. Михайлова, пов’язана з тим, що право не в змозі поглибитися в деякі сфери суспільних відносин, наприклад в інтимну, яка не піддається юридичному нормуванню [7, с.51]. Держава, вирішуючи питання про те, підлягають або не підлягають суспільні відносини правовому нормуванню, “враховує саму природу даних суспільних відносин, їх здатність бути об’єктом правового регулювання. Так, ...сімейне законодавство регулює не тільки майнові, але й, у першу чергу, особисті немайнові відносини між чоловіком і дружиною. Зрозуміло, що за його межами залишаються чисто інтимні відносини, природа яких така, що вони виключають саму можливість законодавчої регламентації [22, с.54].

Саме тому, важко погодитися з думкою А. Малько, який вважає, що якісна причина пов’язана із значимістю, важливістю інтересів для суспільства [23, с.112]. Помилковість цього твердження яскраво проявляється на прикладі приватноправового регулювання суспільних відносин. Постановка питання про першорядну важливість інтересів суспільства суперечить основним началам приватного права, що орієнтується на юридичну рівність суб’єктів права, у тому числі й держави, яка представляє інтереси суспільства.

Економічна причина полягає в тому, що найчастіше держава, яка встановлює норми права, усвідомлюючи важливість реалізації тих або інших інтересів, своїми економічними можливостями забезпечує виконання правових норм, а отже, і реалізацію врегульованих ними інтересів. Наприклад, це відноситься до надання безкоштовної повної

загальної середньої освіти (стаття 53 Конституції України) [24], безкоштовної медичної допомоги громадянам (стаття 49 Конституції України) [24] і т.д. Держава діє за принципом - якщо є суспільний інтерес й економічна можливість забезпечення реалізації інтересів суб'єктів за рахунок засобів державного бюджету, то для реалізації такого інтересу його необхідно відобразити в праві, тобто фактично надати юридичний засіб реалізації [7, с.34].

Відзначаючи, що оскільки суб'єктивні права оформляють лише найбільш важливі, істотні, суспільно значимі інтереси, М. Матузов вважає, що було б неправильно пов'язувати існування законних інтересів із прогалинами в законодавстві, хоча за допомогою застосування аналогії і можуть бути захищені відповідні права й законні інтереси громадян... Але вирішальне значення мають все-таки економічні причини [7].

Критикуючи виділення кількісної і якісної причин для пояснення появи поняття законних інтересів, Н. Малейн виділяє економічну причину в якості основної [12, с.44]. Не погоджуючись із цим, вважаємо, що цю причину можна було б назвати провідною для радянського права, коли держава, будучи фактично монопольним господарюючим суб'єктом, брала на себе повне забезпечення реалізації інтересів у багатьох сферах життя, у тому числі й турботу про реалізацію інтересів, які сьогодні перейшли у сферу приватних інтересів суб'єктів, зокрема, більшості майнових інтересів.

Саме тому сьогодні реалізація того або іншого інтересу в основному залежить від діяльності самих суб'єктів, у тому числі від реалізації їхніх економічних можливостей [7, с.80]. Через це економічна причина існування другої групи законних інтересів сьогодні не може бути основною. Але сказане аж ніяк не означає заперечення економічної причини, тому що державне забезпечення реалізації соціальної політики за допомогою закріплення економічних можливостей реалізації інтересів суб'єктів у правових нормах сього-

дні особливо важливо для малозабезпечених верств населення. Власне в цих нормах і виражається соціальна політика держави відносно своїх громадян - у цьому полягає одна з основних функцій держави [25, с.70].

Деякі автори вважають, що до другої групи законних інтересів належать інтереси, формально законом не охоронювані. З такою позицією погодитися зовсім неможливо. При такому підході відбувається змішання поняття "охорона законних інтересів" з поняттям "захист законних інтересів" [26, с.101]. Отут треба погодитися з думкою В. Степаняна про те що охорона й захист суб'єктивного права або охоронюваного законом інтересу - не те саме: охороняються вони постійно, а захищаються тільки тоді, коли порушуються. Захист є момент охорони, одна з її форм. Ці поняття не збігаються [20, с. 66].

Дійсно, хоча суб'єкти для реалізації інтересів другої групи й не мають суб'єктивних прав, яким кореспондуються суб'єктивні обов'язки, але правові передумови для реалізації, у тому числі захисту, цих законних інтересів є. Адже охорона прав і законних інтересів включає і їхнє правове регулювання у вигляді надання правових засобів: наділення їхнього носія статусом учасника юридичних відносин (правосуб'єктністю), закріплення їх в основних началах цивільного права, наданням загального права на звернення за судовим захистом при порушенні цих інтересів, - ці засоби дають можливість їхньої охорони й захисту.

Категорії охорони й захисту прав і законних інтересів розмежував О. Йоффе. Зокрема, у збірнику "Цивільно-правова охорона інтересів особистості" із цього приводу він відзначає: "Цивільно-правова охорона інтересів особистості - категорія більше об'ємна, ніж одна тільки сфера боротьби із цивільними правопорушеннями, хоча й не тотожна всім видам і способам законодавчого регулювання встановлюваних за участю громадян... майнових й особистих немайнових відносин" [26].

Регулювання у вигляді загальних гарантій

прав особистості, основних правових начал (принципів), надання права судового вирішення спорів й інших загальних правових положень стосується й другої групи законних інтересів, у цьому змісті можна сказати, що вони є охоронюваними законом інтересами. У зв'язку із цим взагалі, цю не опосередкованість інтересів другої групи нормами права потрібно розуміти умовно, тому що навіть якщо законні інтереси конкретно й не опосередковані правовими нормами, однак вони піддані правовому регулюванню, а отже, вони є об'єктами правової охорони, а за певних умов й об'єктами правового захисту.

Законному інтересу характерні певні ознаки. Найпершою й загальною ознакою законного інтересу, умовою визнання інтересу таким, є непротиправність. “Для того, щоб інтерес особистості був визнаний законним, він повинен бути не протиправним [15, с.51]. Це означає, що його реалізація не повинна порушувати норм права, які виражають інтереси суспільства, колективів й окремих громадян. За підставою протиправності ми думаємо можливо здійснити дихотомічний розподіл усього обсягу соціальних інтересів на два види - законні й незаконні. Це не суперечить принципу “дозволене все те, що не заборонено”.

Сфера непротиправних інтересів не є однорідною. Частина таких інтересів закріплена правовими нормами, а інша, досить велика їхня частина, не закріплена по різних причинах. Фактично межа сфери правового регулювання не збігається із межею, що відокремлює закріплені в праві інтереси від інтересів, що не одержали закріплення в нормах права. Законодавець зміщає її, захоплюючи частину законних інтересів, які відповідають принципам і духу права, і цим самим бере їх під свій захист, поряд із законними інтересами, вираженими в суб'єктивних правах.

У силу цього з'являється необхідність застосування терміну, який позначає частину законних інтересів, не закріплених у нормах права, але таких, що відповідають принципам і духу права, і тому підлягають охороні державою. Саме ці інтереси і є законні інтереси у

вузькому змісті. Саме в цьому змісті термін “законні інтереси” застосовується в законодавстві для позначення засобу правового регулювання, відмінного від суб'єктивного права.

Суб'єктивні права, обов'язки й законні інтереси (у вузькому й найпоширенішому, найчастіше практично використовуваному змісті) як конкретні поняття позначають не окремі ознаки, а самі інтереси, що володіють загальною для них властивістю непротиправності. Тому позначувані даними поняттями інтереси можна йменувати законними, маючи на увазі широкий зміст терміну “законний”. Запропонована інтерпретація законного інтересу в широкому й вузькому змісті робить зрозумілим і цілком прийнятним розуміння суб'єктивного права на основі законного інтересу. Суб'єктивне право, на думку М. Марченко, є “передбачена законом і забезпечувана державою міра можливої (дозволеної) поведінки особи щодо задоволення своїх законних інтересів” [27].

Складність використання розглянутого терміну зв'язана не просто з різним його змістом, але і з можливістю їхнього протиставлення. Як приклад наведемо характеристику законного інтересу, дану в підручнику з теорії держави і права: “Законні інтереси особи, - пише А. Манов, - це юридично значимі та юридично виправдані претензії особи на соціальні блага, які не охоплюються безпосередньо змістом прав і свобод громадян. Законні інтереси захищаються державою, законом поряд із правами й свободами. На відміну від прав і свобод зміст законного інтересу не визначено конкретно законодавцем” [28, с.412]. Це пов'язано, вважає автор, з тим, що правові норми не здатні заздалегідь передбачити всі можливі життєві ситуації й відповідно не можуть і не повинні детально регламентувати соціальні блага, які безупинно виникають й розвиваються і на які претендує суб'єкт. На практиці, при визначенні й захисті законних інтересів громадян, державні органи зазвичай застосовують або аналогію права й закону, або розширене тлумачення правових норм.

Як ми вже зазначали, законодавець у принципі не здатний охопити своїм впливом, урегулювати власними засобами всю неозорую масу людських вчинків. Досить того, що, використовуючи категорію “законний інтерес”, він передбачає й санкціонує можливість зсуву межі правового регулювання, розширення його сфери щодо інтересів, закріплених у законодавстві, у суб’єктивних правах й юридичних обов’язках.

В юридичній літературі увага приділяється характеристичі та питанням захисту переважно законних інтересів і при цьому рідко згадуються кваліфікуючі ознаки незаконного інтересу. Так, О. Курбатов незаконними визнає інтереси, прояв яких прямо заборонений або обмежений державою і незаконність яких випливає із загальних положень законодавства [29, с.50].

Разом з тим, на думку О.Вінник, визначаючи поняття останнього (як основного критерію визнання певної поведінки зловживання правом), слід виходити з відсутності у нього притаманних законним інтересам рис в їх сукупності. Відтак, незаконним слід визнати інтерес, що 1) взагалі не відображається в об’єктивному праві (не впливає з його загальних засад) або визначається як суспільно шкідливий; 2) не відповідає загальному благу (публічним інтересам і законним інтересам інших осіб); 3) захист такого інтересу не гарантується державою; 4) а його реалізація навіть тягне за собою юридичну відповідальність, оскільки зазвичай при цьому порушується встановлений правопорядок і законні інтереси інших осіб [30, с.86].

Однак наявність у інтересів ознак законних чи незаконних не завжди свідчить про користь перших і небезпеку других. Як слушно зауважує Ю. Тихомиров, соціальний інтерес може вважатися законним швидше як фікція [31, с.15]. Відсутність у соціального інтересу такої ознаки, як його легальність, може пояснюватися різними причинами, однією з яких може бути застарілість існуючих правових форм, що не враховують зміни в суспільному (в т.ч. економічному) житті кра-

їни. Значну роль у суспільстві відіграють так звані невизнані інтереси, які Ю. Тихомиров іменує “прихованими законними інтересами” з огляду на їх позитивні властивості – “розвивати застарілі юридичні форми і спонукати до встановлення нових” [31, с.61]. Якщо домагання (притязання) носіїв фіктивних законних інтересів будуть хибними і такими, що відверто посягають на правовий порядок, то приховані законні інтереси набувають відкрито-легального характеру і отримують офіційне визнання. Виявлення таких інтересів та їх легалізація – одне з основних завдань законотворчості в період важливих соціальних та економічних перетворень, що запобігає зіткненню застарілих правових форм з новими, адекватними суспільним відносинам, які вже об’єктивно склалися. Це стосується, зокрема, правових засобів врахування та захисту інтересів мало захищених верств суспільства та учасників ринкових економічних відносин (дрібних підприємців, малих підприємств, дрібних акціонерів, споживачів тощо), якими сучасне вітчизняне законодавство опікується замало, перебуваючи на перехідному етапі від планово-розподільчої економіки, що не знала подібних проблем, до соціально орієнтованої ринкової економіки [30, с.59].

У процесі здійснення цивільних правовідносин можуть проявлятися як законні (в т.ч. приховані), так і незаконні інтереси учасників цивільного життя. Щодо перших мають застосовуватися заохочувальні заходи (включаючи і правові засоби захисту (мається на увазі право захисту не лише в процесуальному розумінні, але й в матеріальному – як система активних заходів, які застосовує суб’єкт права, компетентні органи з метою усунення порушення відповідного суб’єктивного права), а щодо прихованих – відповідна легалізація та офіційне закріплення) на противагу незаконним, щодо яких повинні вживатися превентивні, обмежувальні заходи, відповідальність за поведінку, спрямовану на їх реалізацію.

Таким чином, можна зробити висновки,

що під законними інтересами в широкому змісті потрібно розуміти обидві виділені нами групи інтересів, а у вузькому змісті під законними інтересами можна розуміти лише не опосередковані правом інтереси. Виходить, що поняття законних інтересів у широкому змісті збігається в обсязі з соціально-економічними (фактичними) інтересами, що не суперечать нормам права, основам правопорядку й моральності. Таке розуміння законних інтересів через негативне визначення найбільше відповідає основним началам цивільного права, заснованого на диспозитивному регулюванні відносин юридично рівних суб'єктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р. // ВВР України. – 2003. - № 40-44. – Ст. 207.
2. Господарський кодекс України : від 16.01.2003 р. // ВВР України. – 2003. - № 18. – Ст. 188.
3. Сабикенов С. Н. Право и социальные интересы / С. Н. Сабикенов. - Алма-Ата : Знание, 1986. – 200 с.
4. Матузов Н. И. Правовая система и личность / Н. И. Матузов. – Саратов : Юрист, 1987. – 297 с.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) : від 01.12.2004 р., № 18-рп/2004 // Офіційний вісник України. - 2004. - № 50. – Ст. 67.
6. Завьялов Ю. С. Проблема интереса в марксистской теории социалистического права: дисс. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Завьялов Юрий Сергеевич. - М., 1968. – 205 с.
7. Михайлов С. В. Категория интереса в гражданском (частном) праве: дисс. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Михайлов Се-

мен Викторович. - М., 2000. – 312 с.

8. Гукасян Р. Е. Проблема интереса в советском гражданском процессуальном праве / Р. Е. Гукасян. – Саратов : Право, 1970. – 190 с.
9. Губин Е. П. Обеспечение интересов в гражданско-правовых обязательствах: дисс. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Губин Евгений Петрович. - М., 1980. – 198 с.
10. Малейн Н. С. Охраняемый законом интерес / Н. С. Малейн // Советское государство и право. - 1980. - № 1. – С. 33-51.
11. Теория права и государства / под ред. Г.Н. Манова. - М. : Юрист, 1995. – 336 с.
12. Мальцев Г. В. Социалистическое право и свобода личности (теоретические вопросы) / Г. В. Мальцев. – М. : Наука, 1968. – 143 с.
13. Витрук Н. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе / Н. В. Витрук. - М. : Просвещение, 1979. – 217 с.
14. Патюлин В. А. Государство и личность в СССР / В. А. Патюлин. - М. : Барьер, 1974. - 246 с.
15. Муромцев С. А. Определение и основное разделение права / С. А. Муромцев. – М. : Просвещение, 1879. – 240 с.
16. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права / Н. М. Коркунов. – Изд. восьмое. - СПб. : Юрист, 1908. - 364 с.
17. Ромовская З. В. Судебная защита охраняемого законом интереса // XXVI съезд КПСС и проблемы реализации советского права / З. В. Ромовская. – Львов : Ліра, 1983. – 150 с.
18. Матузов Н. И. Личность. Право. Демократия. Теоретические проблемы субъективного права / Н. И. Матузов. – Саратов : Власть, 1972. - 215 с.
19. Мальцев Г. В. Социалистическое право и свобода личности (теоретические вопросы) / Г. В. Мальцев. – М. : Образование, 1968. – 143 с.
20. Степанян В. В. Выражение интересов общества и личности в социалистическом праве (Механизм: структура, функционирование) / В. В. Степанян. – Ереван : Арарат,

1983. – 157 с.

21. Ленгер Я. І. Реформування правової системи як засіб підвищення її ефективності: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Ленгер Яна Іванівна. – К., 2007. – 210 с.

22. Иоффе О. С. Вопросы теории права / О. С. Иоффе, М. Д. Шаргородский. - М. : Молодая гвардия, 1961. - 384 с.

23. Малько А. В. Субъективное право и законный интерес / А. В. Малько // Правоведение. - 1998. - № 4. - С. 62-71.

24. Конституція України. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 78 с.

25. Гаджиев Г. А. Предприниматель - налогоплательщик - государство. Правовые позиции Конституционного суда Российской Федерации : учебное пособие / Г. А. Гаджиев, С. Г. Пепеляев. - М. : Белый город, 1998. – 592 с.

26. Иоффе О. Гражданско-правовая охрана интересов личности / О. Иоффе. - М. :

Молодая гвардия, 1969. – 312 с.

27. Марченко М. Н. Право субъективное / М. Н. Марченко // Конституционное право: Энциклопедический словарь. – М. : ВНИИПИ, 2000. – 1210 с.

28. Теория государства и права : учебник / под ред. М. Н. Марченко. – М. : Юрист, 2001. – 312 с.

29. Курбатов А. Я. Сочетание частных и публичных интересов при правовом регулировании предпринимательской деятельности / А. Я. Курбатов. - М. : Сканрус, 2001. - 212 с.

30. Вінник О. М. Теоретичні аспекти правового забезпечення реалізації публичних і приватних інтересів в господарських товариствах: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.04 / Вінник Оксана Мар'янівна. – К., 2004.

31. Тихомиров Ю. А. Коллизионное право : учебное и науч.-практ. пособие / Ю. А. Тихомиров. - М. : Юр. литература, 2000. - 394 с.

Чепис О. І. Законний інтерес як категорія цивільного права / О. І. Чепис // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 551–559 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-1/09hoikcp.pdf>

Розкривається сутність та зміст такої цивільно-правової категорії як інтерес. Акцентовується увага на співвідношенні понять “законний інтерес”, “охоронюваний законом інтерес”, “суб’єктивне право” в цивільних правовідносинах. Доводиться необхідність проведення уніфікації застосування зазначених термінів в цивільному законодавстві.

***

Чепис О.И. Законный интерес как категория гражданского права

Раскрывается сущность и содержание такой гражданско-правовой категории как интерес. Акцентируется внимание на соотношении понятий “законный интерес”, “охраняемый законом интерес”, “субъективное право” в гражданских правоотношениях. Доказывается необходимость проведения унификации применения указанных терминов в гражданском законодательстве.

***

Chepis O.I. Legal Interest as Category of Civil Law

Essence and maintenance of such civil legal category as interest opens up. Attention on correlation of concepts “legal interest”, “interest guarded a law”, “equitable right” in civil legal relationships. The necessity of lead through of standardization of application of the indicated terms is proved for a civil legislation.